

„HAZA AMERIKÁBÓL!”

VAS VÁRMEGYEI KIVÁNDORLÓK PORTRÉI, 1914–1916

■ Bajzik Zsolt

A 19. század végétől Magyarországról is tömegek indultak neki a nagyvilágnak, hogy munkát találjanak. Kereset hiányában Vas vármegyéből is sokan vállaltak idénymunkát a szomszédos Alsó-Ausztriában és Stájerországban, de a tengerentúlra való vándorlás ennél is nagyobb arányokat öltött. *„Egy gondolat és egy biztos tudat férköztött be az emberek elméjébe s ez az, hogy munkával és szorgalommal sok pénzt lehet keresni Amerikában.”*¹ – fogalmazta meg Éhen Gyula 1905-ban.

A Magyarországról kivándorlók a világ minden részébe eljutottak, de legtöbben az Egyesült Államokba távoztak.² Az 1900-as évektől a kormánypolitikának egyre inkább az előterébe került a külföldre irányuló migráció, amelyet különféle rendelkezésekkel igyekeztek korlátozni. A magyar törvény-

hozás az 1. világháború kitöréséig három olyan jogszabályt alkotott, amely a kivándorlással foglalkozott. Az 1881. évi 38. törvénycikk még csak a kivándorlási ügynökök tevékenységét szabályozta, amelyhez belügyminisztériumi engedélyre volt szükség. Az 1903. évi 4. és az 1909. évi 2. törvénycikkek már a kivándorlás egészét szabályozták, ugyan nem tiltották azt, de a munkaképes és a katonaköteles ifjak távozása elé már bizonyos akadályokat gördítettek.³ Az 1903. évi törvény 2. paragrafusában úgy rendelkeztek, hogy *„azok, a kik a véderőtörvényen alapuló állítási vagy szolgálati kötelezettség alatt állanak, csak az erre illetékes hatóságoktól nyert engedéllyel vándorolhatnak ki.”*⁴ Az 1909. évi törvény pedig azzal súlyosbította ezt a szabályozást, hogy az engedélyt csak akkor adhatták ki, ha a folyamodó a 100 és 1000 korona között megállapított óvadékot előzetesen letette. Azok részére pedig, akik útleveél nélkül, a hatóságok kikerülésével kívántak eltávozni a hazájukból, elfogásuk esetére két hónapos fogházat és 600

¹ Éhen Gyula: Vas vármegye közgazdasági leírása. Bp., 1905. 48-50. p. (Megyei monográfiák; 16.)

² Rácz István: Kísérletek az Egyesült Államokba irányuló magyarországi kivándorlás korlátozására. In: Egyetemes történeti tanulmányok, 5. Szerk. Tokody Gyula. Debrecen, 1971. (továbbiakban: Rácz, 1971.) 57. p. (Acta Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth Nominatae. Series historica; 13.)

³ Rácz, 1971. 64-65. p.

⁴ 1903. évi IV. törvénycikk a kivándorlásról. In: Magyar Törvénytar. 1903. évi törvénycikkek. Szerk. Márkus Dezső. Bp., 1904. 51. p.

koronáig terjedő pénzbüntetést helyezett kilátásba.⁵ A törvény felhatalmazta a kormányt még arra is, hogy a védkötelesek tömeges kivándorlása esetén az eltávozásukat egy-egy évre akár általánosan, akár az egyes törvényhatóságokra nézve megtilthassa. A hatóságok erőfeszítései ellenére, a határőrizet sajátosságai miatt, illetve annak eredményeként, hogy az északi kikötőkből induló hajókon nem ellenőrizték a kivándorlók okmányait, az 1914. évet megelőző időszakban tovább folytatódott a katonakötelesek kivándorlása, és annak csak az 1. világháború kitörése vetett véget.⁶

A belügyminiszter a kivándorlás csökkentése tárgyában – 205.578/1913. szám alatt – kiadott egy körrendeletet, amelyben népjóléti bizottságok alakítására szólította fel a településeket. Ebben felhívta a figyelmet arra a „növekedő veszélyre, mellyel az utóbbi időben tömegessé vált kivándorlás az országot fenyegeti. A kivándorlás elleni küzdelem ma már az állam legfontosabb életkérdései közé tartozik, teljes erőfeszítéssel arra kell törekedniünk, hogy a bajt, ha gyökerestül ki nem is írhatjuk, de legalább enyhíthessük és csökkentjük.”⁷ A belügyminiszter ezért azt kérte a társadalomtól, ha nagyobb mértékű kivándorlást észlelnek, akkor alakítsanak ún. népjóléti bizottságokat. Kutassák a távozás okait és állapítsák meg a teendőket, amelyek segítségével elejét tudják venni a bajnak. Miután nem volt hatékony határőrizeti ellenőrzés, ezért az 1914 tavaszán megalakított népjóléti bizottságok nem tudták megfékezni az

országból történő nagyarányú kivándorlást, de az 1. világháború kitörése gyökeresen új helyzetet teremtett ebben az ügyben.⁸

A hadban álló európai országok lezárták a határaikat, ez megakasztotta a további népességmozgást, és egyben meggátolta a hazatérés lehetőségét is. Mivel a korábban kivándoroltak tekintélyes része a hadköteles férfiak közül került ki, a közigazgatási szervek feladatává tették, hogy agitáljanak a lakosság körében, hogy a hazának szüksége van azokra is, akik az ország területét elhagyták.⁹ A háborúra készülődve már 1914. július 27-én – 5474/1914. M.E. szám alatt – kiadott körrendeletben megtiltották a hadköteles korúak elutazását, amelynek következtében a hadüzeneteket követően erősen lecsökkent a fiatal férfiak távozása Magyarországról. Az Egyesült Államok ekkor még nem hadviselő fél, ezért az oda irányuló kivándorlás előtt nem záródott be teljesen minden kapu.¹⁰ A 142.873/1914. B.M. körrendelet megtiltotta a védkötelesek kivándorlását, még azoknak is, akik az 1909. évi 2. törvénycikk 2. paragrafusa alapján az engedélyt már megkapták. Ezeknek a személyeknek a már kiadott útlevelét is be kellett vonni.¹¹

⁸ Uo.

⁹ Bajzik Zsolt: Kivándorlás Vas megyéből a 19. század második felétől az 1. világháborúig. In: Előadások Vas megye történetéről IV. Etnikai változások Vas megyében a 10–20. században. Szombathely, 2004. 210. p. (Archivum Comitatus Castriferrei; 1.)

¹⁰ Pálvölgyi Balázs: Lehetetlen küldetés. A magyar migrációs politika kihívásai, 1900–1924. = Századok, 2018. 1. sz. 136. p.

¹¹ 142.873/1914. B.M. körrendelet. A magyar királyi ministerium által az 1912. :XXX. t.-c. 62. §-a 6. bekezdésében megjelölt védkötelesek kivándorlásának betiltására és a fegyveres erő kötelékében tartozó egyének részére az útlevelék kiadásának beszüntetésére vonatkozólag kiadott rendeletek = Belügyi Közlöny, 1914. aug. 2. 501. p.

⁵ Rácz, 1971. 65. p.

⁶ Pálvölgyi Balázs: A kivándorlás ellenőrzésének lehetőségeit keresve. Állampolgársági jog és a katonaköteles személyek kivándorlásának problémája Magyarországon, 1870–1914. = Jegtörténeti Szemle, 2016. 2. sz. 30. p.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: HU-MNL-VaML) IV.428.b. 3690/1914.

A hadviselő országokból kivándoroltak körében jelentős volt a harci lelkesedés, amelyről a Clevelandben megjelenő *Szabadság* című magyar lapban is tudósítottak. Az ottani osztrák-magyar konzulátuson naponta százával jelentek meg a katonaköteles fiatalok. Az újságcikk szerint a jelentkezők döntő többsége a magyar nemzetiségűek közül került ki, akik messzi vidékekről érkeztek oda, hogy teljesítsék hazafias kötelezettségüket. Közöttük igen sok németajkú magyar is jelentkezett, de tekintélyes számmal képviseltették magukat a horvátok is.¹²

Nuber Sándor¹³ New York-i főkonzul a háború kitörését követő napokban a következőket jegyezte meg: „Teljesen felesleges lett volna az, hogy hivatalos felhívásban értesítsem az Északamerikai Egyesült Államok területén tartózkodó alattvalóinkat hadkötelezettségükre és arra, hogy annak elmulasztása milyen következményekkel jár. Népünk a sajtóból amúgy is értesült az események felől és a háború kitörését követő első héten 37000 hadköteles jelentkezett a hivatalomban. Jellemző, hogy a jelentkezettek 73%-a magyar honos volt, 17%-a a szorosán vett osztrák tartományokból eredt és a maradék megoszlott a nemzetiségek között...”¹⁴

Az Egyesült Államokban élő kivándorolt magyarokat és szervezeteiket a háború erős érzelmi konfliktusba keverte, mivel többségük nézeteit a ha-

zai kötődéseik és a kinti magyar újságok befolyásolták, amelyek kezdetben még a központi hatalmak érdekeit közvetítették. Ebből következett, hogy az ország hadba lépését követően a tengerentúlon élő védköteles magyar fiatalok közül sokan jelentkeztek katonai szolgálatra az Osztrák–Magyar Monarchia amerikai konzulátusain. A hirtelen felbuzduláson kívül még az is ösztönözte őket, hogy a törvény szerint a magyar állampolgároknak a mozgósítást követően vissza kellett volna utazniuk a hazájukba. Az antanthatalmak tengeri blokádja következtében a katonai szolgálatra jelentkezők azonban nem tudtak hazatérni Európába.¹⁵

Puskás Julianna a kivándorlásról írt kötetében úgy fogalmazott ezzel kapcsolatban, hogy a „háború eseményei, az a tény, hogy szeretteik, családjaik veszélybe kerültek, apa, testvér, sógor a fronton harcol, s hogy személyes kapcsolat lehetősége az otthonmaradottakkal megszűnt, a kivándoroltakban még az eltűnő érzelmeket, az elfelejtett emlékeket is a felszínre hozta.”¹⁶ Az itthoni újságok is arról tudósítottak, hogy az országnak minden épékzláb emberre szüksége lehet, és ezért a hatóságoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a külföldre, főleg az Amerikába kivándorolt hadkötelesek hazajöhessenek.¹⁷

Az 1914. augusztus 1-jei általános mozgósítást követően Sándor János¹⁸ belügyminiszter 144.910/1914. szám alatt körrendeletet bocsátott ki a védkötelesek külföldről történő vissza-

¹² Amerikában soroznak. = Pécsi Napló, 1914. szept. 15. 3. p.

¹³ Perekedi Nuber Sándor rendkívüli követi és meghatalmazott miniszteri címmel felruházott I. osztályú főkonzul. Az előnévvel a nemességet 1903. jún. 20. Nuber Sándor chicagói konzul kapta.

¹⁴ Horváth László: Adatok Detk község első világháború előtti kivándorlásához. Heves megyei kivándorlás III. In: Agria, 31–32. Az egri Dobó István Vármúzeum évkönyve. Szerk. Petercsák Tivadar, Szabó J. József. Eger, 1994. 175–176. p.

¹⁵ Puskás Julianna: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban, 1880–1940. Bp., 1982. (továbbiakban: Puskás, 1982.) 303. p.

¹⁶ Puskás, 1982. 303–304. p.

¹⁷ Háborús hírek. Hadiparancs a honvédséghez. = Világ, 1914. aug. 7. 6. p. (továbbiakban: Háborús hírek, 1914.)

¹⁸ Sándor János (Marosvásárhely, 1860. november 14. – Budapest, 1922. július 16.): Politikus, főispán, belügyminiszter.

hívása tárgyában.¹⁹ Ebben felhívták a hatóságok figyelmét arra, hogy támogassák az idegenbe távozott katonakötelesek visszajövetelét a hazánkba.²⁰ A rendelet szerint „sokan vannak, kik meggondolatlanul védkötelezettségük megsértésével elhagyták az országot, s akiket eddig csak az igazságos büntetéstől való félelem tartott az idegen földön vissza.”²¹ A külföldre távozott védköteles személyek büntetlen hazatérését az uralkodó – Ferenc József²² – 1913. május 2-án kihirdetett közkegyelme tette lehetővé.²³ A bevonulásra kötelezettek a legközelebbi osztrák–magyar konzulátusnál megkaphatták az összes útiköltségüket, ahol a rendelet szerint azonnal jelentkezniük kellett.²⁴

Hogy mennyien hagyták el az országot engedély nélkül, azt pontosan nem tudjuk. De érdekes adatokat találunk abban az 1914 márciusában készített szentgotthárdi járási összeírásban, amelyben az előző év során Amerikába távozók számát gyűjtötték össze. E szerint 14 körjegyzőségből 183-an útlevéllel, míg 297-en – többnyire a védköteles férfiak – útlevél nélkül hagyták el a szülőföldjüket.²⁵ Vas megyében a határhoz közel lévő településekről gyalogosan szöktek át Stájerországba, és az ottani vasútállomásokról indultak tovább

a kiválasztott úti céljuk felé. A határon túl már nem kellett az útlevél – elegendő volt a munka- vagy cselédkönyv, a községi bizonyítvány –, mivel a hajóstársaságoknak csak a kiutazók száma és az ebből eredő haszon számított.²⁶

A külföldön tartózkodó állításköteleseket felszólították, hogy záros határidőn belül keressék fel valamelyik külképviseletet, vagy térjenek haza, és haladéktalanul jelenjenek meg a magyarországi sorozóbizottság előtt.²⁷ Az Érdekes Újság szerint a háború megmozdította az Egyesült Államokban élő magyarokat, és tömegesen jelentkeztek a konzulátusokon, hogy minél előbb harcba indulhassanak. Számos képet közölt az újság a New York-i osztrák–magyar főkonzulátus előtt sorakozó magyarokról és a tüntető felvonulásukról.²⁸

Az USA-ba távozókat – a Véderőről szóló 1912. évi 30. törvénycikk végrehajtása tárgyában kibocsátott utasítás 64. paragrafusa alapján – a magyarországi sorozóbizottság előtt való megjelenés alól felmentették, de a kinti osztrák–magyar konzulátus előtt orvosi vizsgálaton kellett megjelenniük. Ha alkalmasnak találták az egyént, akkor elküldték a rá vonatkozó iratokat az illetékes hazai törvényhatóságnak, hogy az állítási lajstrom megfelelő rovatába jegyezzék be: az illető „fogyatkozás nélkül alkalmas” a katonai szolgálatra. A háború miatt nem közlekedtek a hajójáratok Európa irányába, ezért a sorozott személy tényleges szolgálatételre nem tudott megjelenni. Új bevonulási határidőt jelöltek ki ezért számára, amelyet az állítási lajstrom „Észrevétel” rovatába jegyeztek be.²⁹

¹⁹ 144.910/1914. B.M. számú körrendelete. A védköteles kivándorlók visszahívása. = Belügyi Közlöny, 1914. aug. 4. (továbbiakban: 144.910/1914. B.M. számú körrendelete, 1914.) 513–514. p.

²⁰ Háborús hírek, 1914.

²¹ Vissza Amerikából. = Pesti Hírlap, 1914. aug. 7. 5. p. (továbbiakban: Vissza, 1914.)

²² I. Ferenc József (Bécs, 1830. augusztus 18.–Bécs, 1916. november 21.): Osztrák császár, magyar és cseh király, az Osztrák–Magyar Monarchia első uralkodója (1867–1916).

²³ Vissza, 1914.

²⁴ 144.910/1914. B.M. számú körrendelete, 1914.

²⁵ HU-MNL-VaML-IV.428.b. 3321/1914.

²⁶ Rácz, 1971. 73. p.

²⁷ HU-MNL-VaML-IV.405.b. V.16518/1915.

²⁸ Magyarok háborús tüntetése Amerikában. = Érdekes Újság, 1914. szept. 13. 23. p.

²⁹ HU-MNL-VaML-IV.405.b. V.23431/1915.

Az amerikai konzulátusokon történt orvosi vizsgálat során állapították meg a védköteles személy alkalmasságát – esetleg az alkalmatlanságát –, amelyről egy részletes jegyzőkönyvet készítettek. Az Osztrák–Magyar Monarchia philadelphiai konzulátusán dr. Osterheimer Mór vizsgálta meg az állításköteleseket, és készítette el a páciensekről az orvosi szakvéleményét. Az alkalmatlan személyek testi „fogyatkozásának” létezéséről a főkonzulnak vagy a helyette eljáró beosztottnak is meg kellett győződnie. A jegyzőkönyv végére pedig belenyomtatták, hogy „*Tekintettel az elrendelt mozgósításra nevezett egyszersmind utasítottatt, hogy haladéktalanul térjen vissza a Monarchiába és jelentkezék az illetékes katonai hatóságnál.*”³⁰

A honvédelmi minisztérium felhívta a törvényhatóságok figyelmét még arra is, hogy az állításkötelesek személyazonosságát a községi elöljáróságnak megküldött fénykép alapján azonosítsák, amelynek a hátoldalára, esetleg egy papírlapra jegyezzék fel a személyazonossági záradékot. Ezenkívül meg kellett állapítaniuk, hogy az illető mikor távozott külföldre. A községi bíró által a fényképre ráírt záradékot egy járási tisztviselővel is hitelesítették, majd az iratokat a honvédelmi minisztériumnak küldték meg.³¹

Az 1. világháború számos vonatkozásban változást hozott a fényképek használatában. Ezt bizonyítja a közelmúltban előkerült 67 darab fénykép, amelyek az 1914 előtti Vas vármegye Szentgotthárdi járás településeiről az USA-ba kivándorolt fiatal védköteles férfiakat, illetve néhány esetben feleségüket és gyermeküket ábrázolják. Ezek az egykor valószínűleg több pél-

dányban készült fotók igazán értékes történeti források, mivel nem hivatalos célra készülhettek, hanem az otthon maradt családnak, rokonságnak szánták őket. A többségükről kideríthető, hogy kiket ábrázoltak, az illetők honnan származtak, hol és mikor készültek a felvételek. Az előírásoknak megfelelően ezeknek a képeknek hátuljára a philadelphiai vagy a New York-i, egy esetben a Wilkes-Barre-i konzulátus alkalmazottjának – magyar vagy német nyelvű – hitelesítési záradéka és pecsétje került rá először. A philadelphiai konzulátuson a legtöbbször Reményi József,³² illetve néhányszor Jágcósi dr. Péterffy Ernő alkonzul, míg New Yorkban egy Göndöcs (?) nevű alkalmazott hitelesítette a képeket.³³

A konzulátusokon elkészült iratokat és a leadott fotókat ezt követően Magyarországra küldték, ahol a Szentgotthárdi járás főszolgabírája és az adott községi bírók az aláírásukkal, hivatali pecsétjükkel igazolták a fényképen szereplő személy azonosságát.³⁴ Sajnos a felvételek többségét nem hitelesítették a községi elöljárók, ezért csak néhány település nevét lehetett beazonosítani, amelyek között szerepel: Apátistvánfalva, Csörötnek, Felsőrönök, Gasztony, Királyfalva (ma: Königsdorf, Ausztria), Kondorfa, Liba (ma: Minihof-Liebau, Ausztria), Orfalu, Permise (ma: Kétvölgy része), Rábatótfalu (ma: Szentgotthárd része), Újbalázsfal-

³⁰ HU-MNL-VaML-IV.405.b. V.17748/1915.

³¹ HU-MNL-VaML-IV.405.b. V.17710/1915.

³² Reményi József (Pozsony, 1891. december 1. – Cleveland, USA, 1956. szeptember 25.): Joseph Reményi, amerikai magyar író, irodalomtörténész. Az első világháború előtt és alatt az Amerikai Egyesült Államokban konzulátusi tisztviselő volt osztrák-magyar szolgálatban, ott is telepedett le és újságírással foglalkozott.

³³ HU-MNL-VaML-IV.428.b. Kivándorlók képei 1914-1915.

³⁴ HU-MNL-VaML-IV.428.b. Kivándorlók képei 1914-1915.

375.896
1914. — IV. szám.

HIRDETÉS

a védköteles korú kivándorlók visszahívása ügyében.

A m. kir. belügyminiszter úr f. hó 1-én 144.910–1914. szám alatt a következő leiratot intézte hozzám:

A monarchia fenyegetett érdekeinek védelme fegyverre szólította az ország véderejét.

Az elrendelt általános mozgósítás alkalmából tömegesen és lelkesen jelentkeztek véderő törvényünk alapján a hadkötelezettség teljesítésére hivatottak.

S akkor midőn az ország jelenvaló védköteles férfínépessége az ország védelmére harcba megy, nem szabadna hiányozni azoknak sem, kik az elmúlt időkben munkakeresés céljából az ország területét elhagyták, de akiknek szívében tudom ma is melegen élni a hazához való ragaszkodás nemes érzése.

Sokan lehetnek, akikhez a nagy távolság miatt nem jut el a haza hívó szózata vagy már csak későn értesülnének róla.

De sokan vannak azok is, kik annak idején meggondolatlanul, védkötelezettségük megsértésével hagyták el az országot s akiket eddig csak az igazságos büntetéstől való félelem tartott az idegen földön vissza.

Ő Császári és Apostoli Királyi Felségének 1913. évi május hó 2-án kelt legfelsőbb elhatározása alapján kihirdetett közkegyelem ez utóbbiaknak is lehetővé teszi most már a visszatérést.

A közzétett behívásnál is azonban közvetlenebb hatással van a távollevőkre hozzátartozóik hívó szava, mert ezekhez köti őket a vér és a rokoni kapcsolat.

A hozzátartozók tehát egyúttal hazafias kötelességüknek felelnek meg akkor, ha a hozzájuk közelállókat a mozgósításról, s illetőleg a közkegyelem tényéről értesítik s maguk részéről is levél útján buzdítják őket és hatnak rájuk a hazajövetelre.

A bevonulásra kötelezettek megkaphatják összes útiköltségeiket a legközelebbi osztrák-magyar konzulátusnál, ahol azonnal jelentkezniük kell.

S csak mert ismerem hazánk népeinek szülőföldjéhez való ősi ragaszkodását, meg vagyok győződve, hogy a hozzátartozók felhívása még azokra is hatással fog lenni, akikben esetleg már a hosszú távollét következtében meggyengült a hazájához való ragaszkodás érzése.

Sándor János s. k.,

m. kir. belügyminiszter.

Midőn ezt a leiratot — az amnesztia ügyében f. hó 2-án közzétett hirdetésemre való utalással — közhírré teszem, felhívom a közigazgatási hatóságokat s azoknak minden tisztviselőjét és hivatalos közegét, legyenek szívesek honfitársainkat távollevő hozzátartozóik visszahívására irányuló ténykedésre maguk is buzdítani és azok támogatására és segítségére lenni.

Budapest, 1914. augusztus 7.

Bárczy István s. k.,
polgármester.

BUDAPESTI SZERKESZTŐHATÁROZÁS
KÖZVETLEN ÉRTÉKELÉS — 1914 —

Hirdetés a védköteles korú kivándorlók visszahívása ügyében
(= A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár első világháborús plakátgyűjteménye, 1914. aug. 7. 4910.)

va (ma: Apátistvánfalva része), Patafalva (ma: Poppendorf im Burgenland, Ausztria). A különböző méretű képek többsége amerikai műtermekben készült, és egy részük levelezőlap – correspondence feliratos – hátlapú kartonlapra másolt felvétel.³⁵ A közel 50 évig kedvelt vizitkártyát ez a fajta levelezőlap szorította ki a használatból, mivel ez lett a legolcsóbb műtermi fénykép ebben a korszakban.³⁶ A legtöbb alkalommal csak egy illető látható a fotókon, de előfordult két és három személy szereplésével is, ilyenkor áthúzták a „felesleges” egyén portréját. A műteremben készült esküvői képeken együtt szereplő párok esetében gyakran levágták a felvételen az ifjú feleséget.³⁷

A kabinet méretű, kartonra kasírozott fényképek egy részének a készítési helye is megállapítható, amelynek segítségével be lehet azonosítani, hogy hol, mely államokban tartózkodhattak a Vas vármegyéből egy jobb élet reményében „kitántorgott” férfiak. Hat fotóstúdió jelzése alapján kiderült, hogy Bethlehem (Pennsylvania, USA), Allentown (Pennsylvania, USA), Northampton (Massachusetts, USA), New Britain (Connecticut, USA), St. Louis (Missouri, USA) és New Brunswick (New Jersey, USA) városok fényképész stúdióiban álltak a fotómasina elé a fiatal emberek. Ez utóbbi településen Szabó István „magyar fényképész” felirattal látta el a kabinetportréit.³⁸ A képeken gyakran ugyanaz a műtermi környezet, bútor és háttér látható, amelyből arra lehet következtetni, hogy a védköteles egyének együtt keres-

ték fel, vagy egymásnak ajánlhatták az adott a fényképészt.³⁹ A férfiak általában ünnepi viseletben – zakóban, mellényben, vasalt élű nadrágban és néha kabátban – örököztették meg magukat. Az öltönyhöz magas szárú, lekerekített orrú, fűzős cipőt, vagy – a korban nagy slágernek számító – gombos bokacipőt húztak. Keményített, állógallérú vagy széles, lekerekített, lehajtott gallérú fehér inget vettek a zakó alá, melyhez változatos színű és formájú nyakkendőt kötöttek, vagy csokornyakkendőt tettek. A fotók egy részén megjelenik a kalap, amelyet ekkor az utcai öltözet tartozékaként nagyon változatos formában viseltek. Ezek közül láthatunk Brixton sapkát, Girardi és Panama, valamint széles karimájú, elől lehajló, hátul felfelé ívelő és féloldalasan hordott Fedora kalapokat is. A felvételeken a férfiak frizurája rövid, oldalra vagy hátrafésült, az arcuk borotvált. A fotók felén különféle – alig serkenő, rövid, nyírott vagy pödört, felfelé kunkorodó – bajuszokat láthatunk.⁴⁰

A védkötelesekről készült fényképek megőrizték ezeknek az egyszerű embereknek az arcát, az alakját, a viseletét, és talán egy kicsit a személyes történetüket is. Az is megállapítható, hogy a fotográfusnál mindannyian a legjobb és a legelőnyösebb pózban, ünnepi ruhában és rendezett frizurával igyekeztek megörökíteni magukat az utókornak.⁴¹ További kutatásokat igényelne az, hogy kiderítsük, mi történt a fotókon szereplő személyekkel, hazatértek-e a háborút követően Magyarországra, vagy esetleg örökre az Egyesült Államokban maradtak. Ezekre a kérdésekre jelenlegi ismereteink alapján nem tudunk még választ adni.

³⁹ Uo.

⁴⁰ HU-MNL-VaML-IV.428.b. Kivándorlók képei 1914-1915.

⁴¹ Stemplerné Balog, 2009. 5. p.

³⁵ HU-MNL-VaML-IV.428.b. Kivándorlók képei 1914-1915.

³⁶ Stemplerné Balog Ilona: Történelem és fotográfia. Bp., 2009. (továbbiakban: Stemplerné Balog, 2009.) 112. p.

³⁷ Uo.

³⁸ HU-MNL-VaML-IV.428.b. Kivándorlók képei 1914-1915.

Magyarok háborús tüntetése Amerikában

A háború megmozdította az Amerikában élő magyarokat is, seregestől jelentkeztek kint konzulátusainknál és sietnek haza, hogy harcba szállhassanak. Képeink a new-yorki magyarság jelentkezését és tüntetéseit ábrázolják. 1. A háború első híre a new-yorki konzulátus előtt. – 2. A new-yorki osztrák-magyar főkonzulátus előtt jelentkeznek a magyarok és osztrákok. – 3. A német konzulátus előtt jelentkeznek a németek. – 4. Magyarok és németek háborús tüntetése New-Yorkban. – 5. Magyarok tüntető felvonulása. – 6. Várják a háborús híreket.

(Hemisch Edward felvételei)

Magyarok háborús tüntetése Amerikában
(= Érdekes Újság, 1914. szept. 13. 23. p.)

Az újbálaszfalvi illetőségű Doncsesz István 1916-ban hitelesített portréja

(A fényképek lelőhelye: HU-MNL-VaML-IV.428.b.)

Domján István
1914-ben hitelesített portréja

A csörötneki illetőségű Kukor József
1914-ben hitelesített portréja

Az újbalázsfalvi illetőségű Doncsecz Ferenc
1915-ben hitelesített portréja

Doncsecz Ferenc 1915-ben hitelesített
portréjának hátoldala

A libai illetőségű Müller Ferenc
1915-ben hitelesített portréja

Az orfalui Karba Károly és családja
1915-ben hitelesített portréja

Bauer Alajos
1914-ben hitelesített portréja

Simitz Ludwig és társai
1914-ben hitelesített portréja

Weinhofer József és felesége
1914-ben hitelesített portréja

A patafalvai Jandl Ágoston és társa
1914-ben hitelesített portréja